

*Резултати рекогносцирања
подручја западне Тамнаве
(Археолошка карта подручја општине Уб)*

Пековић Мирко

Географски положај Тамнаве, близина великих река Колубаре на истоку, Саве на северу и Дрине на западу указује да је ова регија била увек погодно тло за живот људских заједница и зато је у археолошком погледу веома интересантана област. (карта 1)

Археолошка истраживања Тамнавског простора нису била бројна, већ углавном маргинална, иако се знало да је долина Колубаре и овај простор један од могућих споредних путева старчевачких комуникација са западом и југозападом Србије, као и то да је винчанска култура (легитимна наследница старчевачке културе), настала под неповољним околностима као реакција на селидбена струјања изазвана анадолском колонизацијом југоисточних и југозападних области Балканског полуострва, користила као магистралу долину Колубаре у правцима свог ширења ка западној Србији.

Када су се за рад групе ентузијаста из села Чучуге заинтересовали 1988. године Истраживачка станица Петница и Млади истраживачи Србије¹ осмишљен је вишегодишњи археолошки пројекат *Археолошка истраживања Тамнаве* и оформљена значајна колекција археолошких налаза. (сл.1)

сл.1. Скупина налаза

¹ Друштво младих истраживача Чучуге основано је и регистровано 28.05.1988.године. Аутор текста је један од оснивача овог друштва.

Резултати овог рада су видни и вредни пажње. Поред низа систематских археолошких рекогносцирања Тамнаве као и великог броја викенд акција, изведена су и два републичка пројекта (ископавања) чији су резултати презентовани на Савезној скупштини археолога у Сремским Карловцима 1994.године.

У организацији Друштва младих истраживача Чучуге изведено је након тога, још шест систематских рекогносцирања убске микрорегије, оформљена је стална поставка у Чучугама и урађен досије за сваки локалитет понаособ. Том приликом је откривена и убележена десетина потпуно непознатих локалитета који ће у овом раду бити представљени. Поводом десетогодишњице рада овог друштва организовано је и неколико изложби археолошких налаза - на Убу, у Бачкој Тополи и Пожаревцу.

Ипак треба нагласити да су ови археолошки налази очувани махом у фрагментима и често су недовољно речити. Већи део њих није у потпуности стручно обрађиван нити публикован, јер за овај посао недостаје, осим истраживача, разумевање разних одговорних установа и материјална средства. Изгледа да садашње време не иде на руку и није наклоњено истраживању наше дубоке прошлости.

И поред тога, до сада расположива археолошка грађа документује трагове које су многобројне људске заједнице оставиле на подручју Тамнаве и које ипак омогућавају да се у основним цртама назначе популациона и културна кретања у овом подручју током праисторије, антике као и каснијих историјских периода.

Искрено се надам да ће овај рад пробудити наше истраживаче, стручне институције и омогућити права и обимнија истраживања Тамнаве, јер њена прошлост то свакако заслужује.

Географске одлике Тамнаве

Тамнава представља географску област у западној Србији која обухвата микрорегију долине реке Тамнаве од њеног извора на падинама Влашића до ушћа у Колубару близу Обреновца. Налази се у подручју такозване перипанонске Србије² и припада широј географској области – Подрињу. На северу и североистоку отворена је према долини Саве, док је на југозападу и западу ограничена ниским планинама Влашићем и Цером од којих на југу

² **Група аутора**, Велики географски атлас Југославије (одељак и карте : Перипанонска Србија), 8-9, Загреб 1987.

почиње ланац Ваљевских планина³. На истоку њену границу чини Колубара од које се даље пружа Шумадија, тако да као и суседне Мачва и Семберија представља гранично подручје између два географска комплекса : Паноније и тзв. средишњег планинског ланца Динарида који се везује за родопско-карпатски масив⁴.

Оно што карактерише ову област јесте обиље речних токова : поред Тамнаве и њене притоке Уба (или Убаче како је зову мештани), веома важно место заузима Колубара, чијем сливу и широј речној долини Тамнава и припада. Такође, доступне су и две велике реке, Сава удаљена око 15 км на северу и Дрина удаљена око 40 км на западу.

Веома важна чињеница у вези насељавања Тамнаве је и климатски фактор. Климатски услови овог подручја у потпуности одговарају одликама умерено-континенталне климе са режимима који владају у пределима испод 200 м. надморске висине. Највиша средња месечна температура је у августу и износи 28°C а најнижа у јануару 5,5°C. У току године око 32 дана су са средњим дневним температурама испод 0°C.

Снежни покривач на овом подручју траје од децембра до пред крај марта и износи нешто више од 10 цм.

По средњим годишњим количинама падавина ова област припада умерено-хумидним, са 650-1000 мм падавина. Највећа вредност месечне количине падавина је у прва два летња месеца и износи 290мм, док је најнижа у октобру. Максималне годишње количине падавина износе 950-1190 мм, док су минималне 320-510 мм.

Ветар јачине 6 бофора(11-14 m/sec), дува у просеку 12 дана у години.⁵

Геоморфолошке одлике Тамнаве

У свом геолошком развоју област Тамнаве је прво прошла кроз морску фазу развоја, да би после повлачења мора са ових простора дејством ерозије и тектонике добила морфологију површине која нам је данас позната.

Током средњег миоцена на просторима централне Србије дошло је до спуштања појединих блокова тектонским покретима младоалпске тектогенезе (молдавска фаза) што је директно условило померање јужне границе Панонског мора још више на југ. Тада је Панонско море прошло кроз “словачка врата”, ушло у тектонски ров Мораве и “уклопило” се дубоко

³ Просторни план општине Уб, 34-36, књига I, Шабац 1988.

⁴ *ibid*, 36.

⁵ *Ibid*, 34-47.

у централној Србији до Крушевца. У то време је заплављен и простор Тамнаве.

То је био залив ограничен са југа и запада Влашићко-Близоњским хорстом који је представљао обалу и природну границу за даљи продор морске воде преко ових терена даље на југ, а са севера га је од отвореног мора делио хорст Свилеува-Трстеница који је у том периоду имао тенденцију сталног тоњења, тако да су његови врхови чинили низ острва. Залив је био једино отворен преко кладничког рова ка истоку.

Уз велики принос материјала рекама и спирањем са обода обличњег копна дно је попуњено теригеним седиментима, тако да су се у горњем понту створили услови за развој мочварне вегетације. Најзаступљенији је био мочварни четинар – барски чемпрес – **Taxodium distichum** - који је дао највише материјала за стварање угља.

Почевши од горњег понта у подини угљене серије налази се средњи до грубозрни песак. Преко њега је угљена серија у којој се смењују угљени слојеви и угљевите глине. Повлату њој чине песковити седименти. Тако долази до позитивних вертикалних тектонских кретања у доњем плиоцену, пре око 10 милиона година, када се копно издиже изнад нивоа мора и Панонско море престаје да постоји на овим теренима и уопште на простору данашње Србије. Остају у мањим депресијама језера, која су речним токовима ослађена тако да преко повлатних морских пескова портафера леже речно-језерски плио-квартарни седименти, изграђени од глиновито-песковито-шљунковите компоненте. Преко њих леже квартарни седименти у које спадају алувијални наноси, речне терасе, делувијално-пролувијални застори, такође изграђени од глине, пескова и шљунка.

Деловањем тектонике дошло је до издизања терена, при чему је исти изложен дејству вертикалне ерозије, која је заједно са тектоником условила морфо-структурне облике тла који су данас нама видљиви.⁶

У морфолошком смислу терен је равничарски, благо заталасан. Генерално гледано блок Тамнаве је нагнут ка долини реке Саве 10° до 15°. Сам басен је окружен висовима са севера, запада и југа док је ка истоку отворен. На северу је венац брда чије коте износе око 200 м надморске висине.

Идући од запада ка југу ободни део чини брдско-планински венац Влашића и Близоња, где доминирају врхови Чот са 474 м у атару села Гола Глава, Бошњаковића брдо 417 м у Јошеви, Бранковачки вис 372 м у Бранковини, близоњски вис 388 м у атару села Близоње, Караула 312 м и Вис 347 м у

⁶ Ibid, 34-47.

Гвозденовићу и други. На истоку је најнижа тачка басена и износи 81 м у Лисо Пољу, на месту где се Тамнава улива у Колубару.⁷

У данашњој Тамнави средишње насеље је варош Уб, а окружена је мањим или већим градовима : Коцељева је на северозападу, док је Лајковац на југоистоку.

Развијена је индустрија неметала у оквиру које се експлоатишу лежишта лигнитског угља, кварцног и грађевинског песка, каолинске глине и грађевинског камена.

Историјат Таманаве

Први помен хидронима Тамнава даје антички писац Јорданес, називајући је **Flumen niger**, што је касније у словенској транслацији произишло у Тамнава – “црна река“. У доба римске превласти, а за сада је поуздано утврђено да су Римљани на овом терену затекли старобалканско и келтско становништво, Тамнава је представљала граничну област између три велике провинције. Прва је “**Dalmacia**“, са седиштем у Сплиту која је преко Дрине захватала западну Србију и под чијом је административном управом била ова област. Тамнава је била крајња периферија ове римске провинције, одвојена од централне власти великом раздаљином као и планинским масивима, те је и то један од битнијих разлога зашто је римски утицај остао релативно слаб, иако је на северу, преко Саве, била провинција “**Pannonia inferior**“ са центром у **Sirmium**-у (Сремска Митровица), а од десне обале Колубаре простирала се “**Moesia superior**“ са главним средиштем у **Viminacium**-у (Стари Костолац). Након насељавања Словена, у VIII веку потпада под византијску власт, те припада теми **Paraistrion** (Парадунавон). Почетком IX века ова област потпада под власт Бугара и остаје на периферији матице историјског процеса формирања српске државности, јер први српски државотворци не успевају да је укључе у оквире својих држава. После пада Бугарске ова област улази у састав Самуиловог царства и остаје до његовог пада 1018.године, када је поново у поседу Византије. Након смрти византијског цара Манојла Комнина 1180.године прелази у руке Угарске, чијем је ширењу утицаја ишло на руку и слабљење моћи обновљене српске државе која је под великим жупаном Стефаном Немањом у рату са Византијом 1190.године претрпела тежак пораз у бици на Морави⁸. Од тада ова област остаје под јаким утицајем Угара који настоје да

⁷ **Ibid**, 17-23, 72-73.

⁸ **Г.Острогорски**, Историја Византије, 446, Београд 1959.

организују посебну пограничну управну област која би штитила јужне границе њихове државе.

Из Писма папе Гргура од 1229. године, сазнајемо да су Угари разликовали “овострани“ или јужни Срем који је обухватао територију данашње северозападне Србије у коју спада и Тамнава.

После татарске најезде 1247.године краљ Бела IV оснива тзв. Мачванску бановину коју је дао на управу свом зету Растиславу Михаиловићу, познатији као таст бугарског цара Михаила Асена.

Од 1284.године, Драгутин је као део мираза добио на управу и Мачванску бановину којом је до тада управљала његова ташта, угарска краљица Јелисавета. Тако је крајем XIII и почетком XIV века територија Тамнаве ушла у састав Драгутинове Србије, који је њоме владао од 1284. па до 1316.године. За време Драгутинове владавине, српска црква остварује утицај на ове крајеве, па је 1290.године формирана Мачванска епископија са седиштем у Београду која је деловала до 1319.године⁹.

После Драгутинове смрти, Милутин запоседа његову област када и територија Тамнаве, за кратко време од 1316 до 1319.године, улази у састав јединствене српске државе.

Милутиново заузимање Драгутинове државе морало је изазвати тешкоће у односима са угарским краљем, јер су тиме и његова номинална права доведена у питање. Угарски краљ Карло Роберт у јесен, тачније септембра 1319.године предузима војну акцију и осваја области раније Драгутинове државе, укључујући и Тамнаву.

Изгледа да је у кратком периоду до косовске битке ова област припадала кнезу Лазару, што се да закључити на основу даровнице манастиру Раваници у којој се помињу тамнавска села. Турски продор после битке на Косову (1389), запретио је јужним угарским поседима, те је угарски краљ Жигмунд, у јесен те исте године предузео поход на Србију и освојио Борач и Честин у Грузи. Тамнаву као део Мачванске бановине угарски краљ ставља под директну краљевску управу марта 1392.године и тако ову област чвршће везује за централну власт, чиме је истакнут њен значај истуреног одбрамбеног положаја јужних угарских граница¹⁰.

Уговором у Тати, у Коморанској жупанији, маја 1426.године који је склопљен између угарског краља Жигмунда и деспота Стефана Лазаревића, као дистрикт се помињу : Уб, Тамнава, Непричава, Колубара, Љиг, Топлица,

⁹ М.Динић, Област краља Драгутина после Дежева, 61-82, Глас 203, Београд 1955.

¹⁰ В.Трпковић, Турско-угарски сукоби до 1402, 97, Историјски гласник 1-2, Београд 1959.

Рабас Горњи и Доња Обна.Ово је за сада најстарији познати запис у коме се помињу географски појмови Уба (**Ubmelleke**) и Тамнаве (**Tamlavamelek**). Међу најстаријим записима о овоме крају, свакако треба поменути и тужбу дубровачког трговца из 1459.године, у којој се наводи да су га неки Власи опљачкали на путу уа Београд у близини Ваљева (“ ... **ecce apud Vaglievo in loco dicto Ubu et Tamgliava derobatus fuit per Vlachos** “)¹¹.

Смрћу деспота Стефана Лазаревића (19.јула 1427.) управу над подручјем Мачванске Бановине (осим Београда) задржава Ђурађ Бранковић што је било супротно уговору. То је било утолико важније што је цела северозападна Србија, захваљујући све развијенијем рударству, имала већи значај него раније.У саставу Деспотовине су остали Колубара, Тамнава и Ваљево, као и Крупањ,Зајача и друга оближња места¹².

Привремене турске продоре у Посавске области крајем XIV века као и краткотрајну управу у периоду од 1471-1476 године, заменило је потпуно успостављање турске власти после освајања Београда 1521.године. Тада је и територија Тамнаве потпала под турску власт.

Преглед ранијих истраживања Тамнаве

Антропогеографска истраживања ове области започео је, пред I светски рат, Јован Цвијић који је обишао Тамнаву и Колубару, а прве синтетичке резултате објавио је Љубомир Павловић у едицији *Насеља српских земаља и порекло становништва* , том VIII.

Систематска рекогносцирања која је од 1949.године започео Археолошки институт САН, како напомиње В. Трбуховић¹³ само су маргинално додирнула овај крај. Помињу се три праисторијска (неолитска), један антички римски и неколицина средњовековних локалитета, углавном темељи црквених грађевина.

Археолошки институт САНУ поново спроводи археолошка рекогносцирања овог краја 1953.године, али су и овог пута она маргинална. Том приликом се помињу локалитети у Стублинама, Љубинићу и Чучугама. Само се Чучуге истичу као значајнији локалитет,

¹¹ **Љ.Павловић**, Антропогеографија Ваљевске Тамнаве, 25, СКАН, Београд 1912.

¹² До сада је у литератури углавном навођено да је Ђурађ предао краљу Жигмунду и Мачву. Међутим, према приликама које су владале после 1427.године види се да је српски деспот био господар целе северозападне Србије, уп.**М.Спречић**, Деспот Ђурађ Бранковић и Мачванска бановина, 23-36 , Историјски часопис 23, Београд 1976.

¹³ **Трбуховић В.**, Елаборат за заштиту остатака споменичких вредности у зонама отварања површинских копова угља на територији СО.Уб иС.О.Лајковац, 2, Београд, 1995.

а на основу површинских налаза, Драга и Милутин Гарашанин датирају га у винчанско-плочничку фазу.¹⁴

Значајно је споменути проналазак мештана из села Трлић који су открили ливницу. Данас се она налази у Народном музеју у Београду.

На локалитету Поповића имање у Радљеву извршена су 1984.године заједничка археолошка ископавања која су у сарадњи спровели Народни музеј из Шапца и Ваљева и Археолошки институт из Београда.¹⁵ Том приликом се помиње откривање посебне варијанте винчанске културе, тесно везане са косовском варијантом. У основној школи у Радљеву и данас стоји пар антропоморфних фигурина са ових ископавања.

У два маха су 1990. и 1994. године на локалитету “ Илића брдо “ у Чучугама спроведена заједничка археолошка ископавања која су у сарадњи извели Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета из Београда (1990.), Истраживачка станица Петница, Завод за заштиту споменика културе Ваљево и Друштво младих истраживача из Чучуга.

Републички завод за заштиту споменика у сарадњи са Археолошким институтом из Београда и заводима за заштиту споменика из Ваљева и Крагујевца изводи заштитна археолошка ископавања од 1991.године па до данас на подручју Тамнава – Источно Поље, пратећи површинске копове ЈП ПО Колубара. У току археолошких радова откривен је читав низ веома комплексних и значајних локалитета.¹⁶

Проблем истраживања Тамнаве

Први проблем који се јавља приликом истраживања Тамнаве је продор старчевачке културе из централне зоне која захвата српско подунавље, а шири се на запад Савом. Бројна старчевачка насеља констатована су у Мачви, а нарочито у Посавини (за овај проблем значајни су, осим мачванских¹⁷, локалитети Грабовоц и Звечка код Обреновца, близу ушћа Колубаре у Саву)¹⁸. У горњој Колубари констатована је делимично

¹⁴ **Група аутора**, Археолошки споменици и налазишта у Србији, I Западна Србија, Грађа књ. IX, 6, Археолошки институт, Београд 1953.

¹⁵ Затечена ситуација на локалитету не указује на карактер заштитних ископавања. Наиме, још и данас је приметна незаштићена сонда на средини локалитета, која чак није ни затрпана, (прим. аутора)

¹⁶ Резултати ових ископавања дати су у издању Републичког завода за заштиту споменика културе-Београд, Колубара I, II и III (прим. аут.)

¹⁷ **В.Трбуховић – М.Васиљевић**, Најстарије земљорадничке културе у Подрињу, 15-24, Шабац 1983.

¹⁸ **Група аутора -М.Гарашанин** у, Праисторија југословенских земаља, том II, Сарајево 1979, карта 2.

истражена ловачка станица - Шалитрена пећина, која садржи карактеристичан старчевачки материјал¹⁹.

Простор између Саве и горњег тока Колубаре - Тамнава, до сада је представљао хијатус. Једини локалитет који се помиње је Лука у Трлићу²⁰.

Долина Колубаре и, нарочито, отворени тамнавски простор могу представљати један од споредних путева старчевачких комуникација према западној и југозападној Србији.

Говорећи о правцима ширења винчанске културе у правцу западне Србије, Милутин Гарашанин²¹ наводи долину Колубаре као могућу магистралу којом су те миграције текле. За потврду своје тезе помиње локалитет у Чучугама. У том контексту област Тамнаве свакако да је у млађем неолиту припадала тзв. централновинчанској групи, а насеља, већ од раније позната, су Бргуле-Пљоштаница, Вукона-Турска њива, Калиновац-Аниште, Гвозденовић-Лубине, Кожуар-Шљиваревац и Таково-Ада²².

Мада је проблемски концепт пројеката био везан за истраживање неолита у циљу стварања што комплетније археолошке карте, бележени су сви новооткривени локалитети.

Резултати истраживања

Током вишегодишње акције *Археолошка истраживања Тамнаве* убележени су следећи локалитети :

Поповића имање - Радљево

Локалитет се налази на левој обали потока Пљоштанице, а заузима површину од око 8 хектара. Од покретних налаза констатовани су: уломци керамичких посуда, глачане камене секире, језгра, ножићи, стругачи од силекса, лоптасти пршљеници и др.

¹⁹ **Ж.Јеж**, Преглед неолитских и енеолитских култура Горње Колубаре, 43-46, Истраживања II, Ваљево 1985.

²⁰ Приликом рекогносцирања терена 1989.године није пронађен релевантан археолошки материјал који би поткрепио тезу о постојању старчевачке културе на локалитету у Трлићу. (прим.аут.)

²¹ **М.Гарашанин**, Праисторија Србије, том I, 21-23, Београд 1973.

²² **Просторни план општине Уб**, 265-71; податке даје архитекта Д. Милутиновић из Завода за планирање у Шапцу. За наведене локалитете аутор не даје прецизне податке о изворима информација. Нашим рекогносцирањем није констатован локалитет Шљиваревац Кожуару.

Народни музеј из Ваљева је 1984.године, вршио заштитна ископавања на овом локалитету и том приликом је констатована варијанта винчанске културе, тесно везана за косовску варијанту (ископавањем руководио Н. Милошевић, археолог Народног музеја у Ваљеву). Нешто од тих налаза налази се у основној школи у Радљеву. Свакако да се ради о једном од значајнијих локалитета млађег неолита у Тамнави у коме доминирају налази млађе Винче (Ц и Д), а има и карактеристично енеолитских налаза (вретенасте, веома добро глачане камене секире). На југозападном крају локалитета чести су налази грумења кућног лепа. Од јужног обода локалитета констатовани су 1989.године спорадични налази фрагмената смеђе глазиране зделе, а даље према југозападу веома су чести налази римске подне опеке, фрагмената римске свакодневне керамике. Вероватно да је у питању пространа *villa rustica*, или чак и мање урбано римско насеље.

Власник имања је Милутин Поповић.

Илића брдо – Чучуге

Локалитет се налази на брегу изнад високе речне терасе, са десне стране реке Уб у Чучугама. Површине је око 10 хектара.(сл.2) На њему је нађен велики број фрагмената разних керамичких посуда, глачаних, језичастих и калупастих секира, стругача од силекса, језгра и нуклеуса ножића од камена кремента, тегова, делова кућног лепа као и једна релативно добро очувана фигурина.

сл.2. Централни плато локалитета «Илића брдо» - Чучуге

Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета из Београда, Истраживачка станица Петница и Друштва младих истраживача Чучуге су 1990.године извршили заштитна археолошка ископавања на овом локалитету. Укупно откопана површина износила је 61м². Тада су констатоване следеће фазе винчанске културе: Винча-Плочник, Винча-Тордош I и II²³, као и велика количина покретног археолошког материјала.

Истраживачка станица Петница, Завод за заштиту споменика културе из Ваљева и Друштво младих истраживача из Чучуга су и 1994.године извршили заштитна археолошка ископавања на површини од око 100 м². Тада је откривена неолитска кућа, пећ као и велики број покретних налаза.²⁴

Са сигурношћу се може рећи да је ово, можда, један од најзначајних локалитета винчанске културе у Тамнави, ако не и шире.

Власници имања су : Триндић Десимир и Живота, Павловић Мирослав, Алексић Радмила и Тадић Живан и Момир.

Симића страна - Чучуге

Локалитет се налази на благој падини која се лагано уздиже изнад равне долине реке Уб, захватајући њену најнижу речну терасу у засеоку Црна Бара, у непосредној близини пута Уб – Памбуковица.²⁵ Представља насеље раног неолита, а откривено је при рекогносцирању шире околине локалитета Илића Брдо, такође у Чучугама, приликом заштитних радова на овом локалитету.²⁶ Том приликом је са саме површине локалитета прикупљен већи број фрагмената керамике и силексних артефаката. На прикупљеним фрагментима била је уочљива карактеристична ранонеолитска, старчевачка фактура посуда, дебелих зидова, слабог печења, споља светломрке, а изнутра црне боје. Поред керамике, од које треба свакако поменути два фрагмента трбуха посуда са траговима барботина, један фрагмент обода коничне посуде као и фрагмент горњег

²³ В. Трбуховић, елаборат, 4.

²⁴ Ж.Јеж – А.Старовић, Заштитна археолошка ископавања локалитета “Илића брдо” у Чучугама, 60-65, Гласник ДКС 19, Београд 1995.

²⁵ На карти коју је Ж.Јеж приложио уз текст – *Најстарији трагови седелачког живота на подручју Колубаре* – у оквиру публикације – *Резултати истраживања, Колубара 3* – погрешно је лоциран овај локалитет. Наиме, према карти коју је приложио, локалитет се налази тачно насупрот места на коме је у карти уцртан, односно између пута Уб-Памбуковица, коте 122 и куће приказане на карти у засеоку Црна бара.

²⁶ Ж. Јеж – А. Старовић, Чучуге – Илића брдо, 60-65.

дела ноге жртвеника, констатован је и већи број силексних артефаката што указује на сложену силексну индустрију овог насеља, која је начињена од квалитетног рожнаца кога има у речном току Уба као и на падинама Влашића. Треба поменути ретуширане алатке и сечива, једноплатформна и двоплатформна језгра као и бројне неретуширане одбитке. (Т.І, 1-6)

Овај локалитет се може одредити у средњу фазу развоја старчевачке културе, Старчево II-б (по М.Гарашанину)²⁷.

Локалитет захвата површину од око 1,5 хектара.

Власник имања је Симић Сузана.

Крчевине - Чуцуге

Локалитет се налази уз саму обалу потока Буковица, на око 700 м од реке Уб. Простире се на око 2 хектара. Нађени су фрагменти керамичких посуда црне боје, фрагмент дршке која се од средине спајала са врхом посуде, вршни део посуде украшен мотивом савијене четвртасте металне шипке, као и већи број делова жрвњева. С обзиром да је већи део локалитета под вегетацијом и шумом, нисмо били у могућности да прикупимо више покретног археолошког материјала како би лакше датовали локалитет, те смо извршили упоређивање керамичких налаза са овог и локалитета испред Мале пећине у Петници. Показало се да су готово идентични и да припадају гвозденом добу.

Власник имања је Ранисављевић Божидар.

Равно поље - Чуцуге

Локалитет се налази у долини реке Уб, у засеоку Црна Бара. Простире се на површини од око 1 хектара. Нађени су фрагменти посуда споља светломрко а изнутра црних слабо печених дебелих зидова, делови жрвњева као и већи број силексних артефаката који су идентични онима са локалитета Симића страна, те се и овај локалитет може сврстати у старчевачку културу, односно Старчево II (по Д.Срејовићу)²⁸. (Т.І, 7-11)
Власници имања су Михајло и Јован Радовановић.

²⁷ Група аутора -М.Гарашанин, у Праисторија југословенских земаља, том II, Централно балканска зона, 134.

²⁸ D. Srejavic, The neolithic of Serbia – archaeological research 1948-1988, 17, Центар за археолошка истраживања Филозофског факултета у Београду 1988.

Лука – Трлић

Овај локалитет помиње М.Васиљевић (Лука у Трлићу)²⁹ датирајући га у сртарији неолит, односно у старчевачку културу.

Локалитет се налази на узвишеном платоу неких 250 м западно од уливања безименог потока, који уједно и чини југозападну границу локалитета, у Грачицу, која локалитет окружује са севера и истока, на око 1 км од асфалтног пута Уб – Коцељева. (сл.3) Обухвата површину од око 3 хектара. С обзиром да је у време рекогносцирања локалитет био под вегетацијом (јечам),то је представљало тешкоћу у прикупљању покретног археолошког материјала. Међутим, и поред тога је прикупљени материјал бројан. Нађено је доста уломака грнчарије – дугмасте и брадавичасте дршке великих и грубих лонаца дебелих зидова; део фигурине од печене земље – антропоморфна представа главе мушкарца, троугластог и сумарно обрађеног лица са наглашеним повијеним носом; делови керамичких посуда украшених пунктираним тракама са инкрустрацијом; глачане камене секире и силекси, језгра, ножићи од кремена као и компактан кућни леп. (Т.И)

сл.3. Поглед на локалитет «Лука» - Трлић

Карактер покретних налаза као и архитектонски остаци наводе на закључак да се овде налазило вишеслојно праисторијско насеље и то неолитско са фазама Винча –Плочник, Винча – Тордош, као и енеолитски стамбени хоризонт. Стога, тврдња М.Васиљевића да се ради о старијем неолиту, односно старчевачкој култури, нема основа³⁰. Власник имања је фамилија Лелић.

²⁹ Просторни план општине Уб, 268. Аутор га лоцира “на узвишењу у саставу реке Лопацице у Грачицу”. То није тачно, јер се Грачица улива у Тамнаву, а Лопацица у Убачу. (прим.аут.)

³⁰ Ibid, 268.

Тешића кућа – Трлић

Око 400 м југозападно од Луке, на супротној стрмој падини која се спушта ка безименом потоку, налази се овај локалитет. Захвата површину од 1,5 хектара и граничи се са парцелом Столице. Од покретног материјала нађени су уломци керамике – биконичне црно печене зделе и шоље, грубих лонаца светломрко печених, кремени ножићи и одбици, пршљеници, елипсасти тегови, бројне куглице од печене земље (пројектили за праћку), а констатовани су и фрагменти кућног лепа. Као и Лука и ово је вишеслојни локалитет – неолит Винча –Плочник, Винча – Тордош и енеолит.

Власник имања је Тешић Миле.

Димитријевића њива – Трлић

У продужетку Тешића кућа, 500 м западно на истој страни налази се овај локалитет који обухвата површину од 1 хектара. На њему су пронађени фрагменти керамичких посуда сиве и црне боје као и обиље римске свакодневне глазиране керамике. Посуде су рађене на витлу, а врхови су извијани ка спољној страни. Локалитет је из римског периода.

Власник имања је Димитријевић Љубисав.

Митровића воће – Докмир

На врху брда Бобија (северно од Кршне Главе), на око 2 км западно од села Докмир смештен је овај локалитет. Ради се о некрополи са 7 надгробних плоча од кречњака, без било каквих натписа или уреза које су доста оштећене и разбацане по површини. Од покретних налаза констатовани су фрагменти подне опеке. Датовање некрополе је несигурно. Према М.Васиљевићу у питању је српско гробље из XV-XVIII века³¹.

Петровића окљечак – Звиздар

Петровића окљечак се налази са десне стране реке Уб, на благој падини речне терасе, 1 км источно од рудника угља. Простире се на око 1 хектар површине терена. Пронађени су фрагменти керамичких посуда црне, сиве и црвене боје, рађених на витлу. Испод Петровића куће уочљиви су остаци неког објекта. Нађени су делови подне опеке, ситног камена са

³¹ *Ibid*, 269.

остацима малтера и фрагменти керамичког посуђа. На основу ових налаза може се рећи да се ради о локалитету из античког-римског периода.

Власник имања је Петровић Станимир.

Радовановића њива – Звиздар

Локалитет се налази на десној страни реке Уб, при дну падине велике речне терасе. На локалитет се може доћи каменим путем који води из центра села према руднику. Захвата површину од 0,5 хектара. Концентрација налаза је највећа на средишњем делу, а највише има фрагмената римске свакодневне керамике беле, црвене и сиве рађене на витлу. У самом крају локалитета, у правцу локалитета Петровића окљечак који је удаљен око 500 м, констатовано је шест црних мрља за које се може претпоставити да потичу од објеката. Ова два локалитета вероватно представљају комплекс сеоског имања тзв. villa rustica.

Власник имања је Радовановић Бошко.

Паланка – Совљак

Локалитет се налази на тремеђи села Совљак-Гуњевац-Звиздар, са леве стране реке Уб у непосредној близини безименог потока. Километар источно од њега је асфалтни пут Уб – Памбуковица. (сл.4)

сл.4. Локалитет «Паланка» у Совљаку

На око 2 хектара, колико захвата, нађени су фрагменти керамичких посуда, идентични оним са локалитета Симића страна у Чучугама, грубо глачане светло мрке боје, фрагменти лоптасте посуде са тунеластом дршком без орнамента. Нађен је и приличан број језгара, ножића,

жрвњева као и силексних артефаката.(Т.І,12-15) Локалитет се може одредити у средње фазе развоја старчевачке културе, Старчево II. Власник имања је Мичић Раденко.

Брдо Совљак – Совљак

Локалитет је ситуиран на доминантном узвишењу у чијем подножју протиче река Тамнава, 250 м северозападно од гробља у Совљаку. Обухвата површину од 1 хектара. Површинском колекцијом прикупљени су већи број камених артефаката (језгра, ножића и секира), а од керамичке продукције преовладавају фрагменти биконичних здела, елипсасти и округли тегови као и компактан кућни леп.

Ради се о једнослојном насељу са налазима млађе Винче (Ц и Д).

Власник имања је Добросављевић Владимир.

Јеличића њива – Гуњевац

У близини фудбалског игралишта локалног клуба са десне стране реке Уб, налази се овај локалитет који обухвата површину од 1 хектара. Пронађено је доста уломака посуда, сиве боје, које су рађене на витлу, као и ситних уломака подне опеке (тегула). Вероватно се ради о римском стамбеном хоризонту односно римском сеоском имању “Villa rustica”.

Власник имања је Јеличић Јован.

Поточари – Уб

Локалитет са налази на благој падини која се простире ка безименом потоку, 2 км западно од убске цркве, на самој граници Уба и Мургаша у непосредној близини асфалтног пута Уб – Ваљево. (сл.5)

сл.5. Локалитет «Поточари» - Уб

Захвата површину од око 50 м². На њему је нађено доста фрагмената керамичких посуда црне боје рађених од песковите глине, ножића, језгара и делова жрвњева. На основу налаза локалитет се може сврстати у гвоздено доба-халштат.

Власништво – општински атар.

Туларско брдо – Калиновац

Локалитет помиње М.Васиљевић под именом *Аниште-Калиновац*, датујући га у неолит и римски период.³² Смешен је у непосредној близини сеоског гробља, удаљен на око 1 км од села Калиновац, на благој југозападној коси Туларског брда која се спушта ка потоку Марковац, са леве стране сеоског пута који води за Бањане. (сл.6)

сл.6. «Туларско брдо»-Аниште-Калиновац

Локалитет заузима велику површину од преко 4 хектара са које је покупљено доста уломака грнчарије са тракастим, лучним, дугмастим и језичастим дршкама, фрагмената поклопаца украшених пунктираним тракама, пршљеника, секира и камених батова као и силексних артефаката, а има и остатака кућног лепа.

На делу локалитета, њиви која припада Јуришић Зорану, пронађено је доста фрагмената керамичких посуда рађених на витлу, црвене, црне и сиве боје, као и свакодневне глазиране римске керамике.

Локалитет је простран и веома перспективан за даља истраживања. Међутим, важно је нагласити да је угрожен од стране сеоског гробља

³² Просторни план општинеУб, 267.

које се последњих пар година шири ка центарлном платоу локалитета, на коме је и највећа концентрација налаза. (сл.7)

сл.7. Хумка на месном гробљу- фрагменти керамике

Може се закључити да се овде ради о вишеслојном праисторијском насељу са хоризонтима финалног неолита, енеолита и халштата. Такође, вероватно постоји и римски стамбени хоризонт.

Власници имања су : Миловановић Милорад, Јуришић Лака, Ђорђе, Зоран, Миљан и Живан.

Река – Брезовица

На левој обали реке Тамнаве на око 1 км источно, у једној равници површине око 1 хектара, ситуиран је овај локалитет.. На њему су уочени вршни делови керамичких посуда, делови подне опеке, фрагменти биконичних посуда, рађених на витлу, црвене и црне боје. Вероватно се ради о мањем римском сеоском имању.

Власник имања је Вучетић Петар.

Велики бунар – Врело

Локалитет је ситуиран на благој падини са леве стране безименог потока, на око 3км од центра села Врело, а око 1,5 км од асфалтног пута који води ка Бањанима. У његовом северном делу налази се бунар према коме је и локалитет назван. Заузима површину од 2 хектара. Од налаза преовлађује обиље римске свакодневне глазиране керамике као и многобројни фрагменти подне опеке. Ради се о доста великом римском сеоском имању (Villa rustica).

Власник имања је Лештарић Милорад.

Поток – Врело

На северозападном крају села Врело, кога мештани називају Поток, увучен око 750 м са леве стране од асфалтног пута који води ка Бањанима, смештен је овај локалитет. Док није саграђено пар кућа и помоћних објеката локалитет је захватао површину од 2 хектара. Данас је остао само југозападни део, релативно стрма косина која се спушта ка безименом потоку површине 0,2-0,3 хектара која се користи као башта. Површинском колекцијом сакупљено је доста фрагмената римске керамике, делова глазираних пехара рађених на витлу, а уочљиви су и фрагменти халштатске керамике. Ради се о вишеслојном насељу са гвозденодопским и римским хоризонтом који свакако треба довести у везу са хоризонтом са локалитета Велики бунар. Власник имања је Арсенијевић Богољуб.

Радовановића њива – Врело

Локалитет се налази на око 600 м од скретања са асфалтног пута Уб-Врело-Бањани на локални сеоски, у непосредној близини фудбалског игралишта локалног клуба. Обухвата благу падину ка истоку, површине око 3 хектара. Локалитет је лоцирала екипа која је радила на заштитним ископавањима локалитета Илића брдо у Чучугама 1994. године. Нађени су делови керамичких посуда, каменог алата, секира, ножића, језгара и компактног кућног лепа. Датиран је у неолит-винчанску културну групу. Власник имања је Радовановић Раша.

Драгино језеро – Шарбане

У продужетку локалитета Поповића имање у Радљевоу, а на тремеђи села Радљево, Шарбана и Бргуле налази се овај локалитет. Постоје јасне индиције да они, највероватније, представљају један велики комплекс насеља. Простире се на око 4 хектара, а на њему су нађени делови керамичких посуда, каменог алата, ножића, секира, језгра, округлих и елипсастих тегова као и компактног кућног лепа. Као и горе наведени локалитет датира се у млађи неолит. Власник имања је Поповић Драго.

Стублина – Бањани

Овај локалитет смештен је на веома благој југозападној падини источно од села Бањани, на извору потока, са његове леве стране, који се 2 км југоисточно улива у поток Реку. На преко 5 хектара површине наилази се на уломке римске свакодневне керамике и подну опеку. Пронађена је и једна гвоздена удица као и клин³³. Веома интересантна су два фрагмента трбуха посуде украшена “валовницом”, која би по украсу могла бити словенска³⁴. У том случају ради се о насељу са вишеструком окупацијом: римско сеоско имање (villa rustica) и средњовековно словенско насеље из VIII-IX века.

Власник имања ПИК “УБ”.

Жути брег – Бањани

Око 1 км источно од села Бањани, увучен око 300 м од асфалтног пута Бањани-Грабовац-Обреновац, у непосредној близини основне школе “Рајко Михајловић” налази се поменути локалитет. На падини која се благо спушта ка потоку Река, на површини од око 3 км нађени су делови керамичких посуда сиве боје задебљаних вршних ивица, рађених на витлу као и једна метална шипка. На основу покретних налаза може се рећи да локалитет припада римском периоду.

Власници имања су : Миловановић Александар, Стојковић Драгиша и Миодраг.

Милошевића њива – Бањани

Локалитет се налази 1 км западно од центра села Бањани. До њега се може доћи скретањем са асфалтног пута УБ-Дебрц-Шабац, код бањанске цркве, на макадамски пут којим се иде још око 700 м. Од тог места локалитет је увучен око 200 м и ситуиран је на падини у близини потока Река. Низводно од њега на удаљености од 1,5 км налази се горе поменути локалитет Жути брег.

Нађен је већи број керамичких уломака црне боје карактеристичних за винчанску културну групу, лепа, ситних опиљака и ножића. Поред тога пронађено је и неколико фрагмената керамичких посуда са украсним

³³ А.Старовић, Елаборат о резултатима археолошког рекогносцирања подручја Тамнаве, 15, Ваљевац, 1992.

³⁴ Ж.Жеж сматра да би могли да се датује у VIII-IX век.

мотивом четвртасте металне шипке, који су свакако гвозденодопски. Такође је констатована и сива керамика рађена на витлу, свакако римска, а власник имања нам је показао и врх стреле.

Вероватно се ради о вишеслојном насељу са неолитским, гвозденодопским и римским хоризонтом.

Власници имања су Милошевић Радован и Илић Радомир.

Бунарча – Бањани

Локалитет се налази на око километар западно од локалитета Милошевића њиве на благој падини и захвата површину од 1 хектара. Пронађено је доста фрагмената керамичких посуда са извијеним врхом ка споља, сиве и црне боје, орнаментисаних вијугавом споном линија као и фрагменти римске свакодневне глазиране керамике. На локалитету је пронађен и део црне посуде грубе фактуре са линеарним урезом, која потиче из млађег неолита, као и делови жрвњева и језгра.

Због нерешених имовинско-правних питања власник имања није познат.

Збеговине – Тулари

Од центра села на око 2 км источно, на једној падини ситуиран је овај локалитет. У његовој близини протиче поток Марковац, а до њега се долази макадамским путем из центра Тулара. (сл. 8)

сл.8. Плато локалитета «Збеговине» - Тулари

При рекогносцирању терена пронађени су бројни фрагменти биконичних посуда црвене боје рађених на витлу, делови подне опеке, док су поједини фрагменти керамике орнаментисани. При дну падине је откривена велика остава римског новца која се налази у Народном музеју у Ваљеву.

Власник имања је Тимотић Милорад.

Торине – Тулари

Локалитет се налази 2 км западно од центра Тулара³⁵, а до њега се долази каменитим путем ка једној приватној фарми стоке. Увучен је педесетак метара од тог пута, у подножју благе падине у близини потока Кленовица. Од покретних налаза констатовани су уломци керамичких посуда црвене боје израђених на витлу, делови подних опека као и ломљени камен са остацима малтера вероватно од неког објекта. Пронађена су и два доста лоше очувана новчића (Urbs Roma). Власник имања Миросављевић Душан тврди да је изоравао олово-беле боје, римске новчиће као и делове керамичких посуда.

Кнежевац – Тулари

Локалитет се налази на северозападном делу села Тулари, на благој падини која се према североистоку спушта ка потоку Река. На површини од око 2 хектара, на њивама засејаним детелином, наилази се на велики број уломака грнчарије – светло црвено печене римске као и зелено смеђе и окер глазиране средњовековне керамике, подне опеке, гвоздена кородирана сечива, клинови и др. Највећа концентрација налаза је на северозападном делу локалитета³⁶.

Ради се о двослојном насељу са римским и средњовековним стамбеним хоризонтом. Римски хоризонт представља свакако мање насеље у оквиру већег сеоског имања³⁷ које је раније констатовано.

Власник имања је Мандић Милан.

Илића њива – Паљув

Локалитет је ситуиран на благој падини са десне стране речице Кладнице на око 500 м од бране на језеру у Паљувима, у близини асфалтног пута Уб-Радљево.

И поред тога што је рекогносцирање терена било отежано због прилично велике траве пронађено је обиље фрагмената опеке и ситног камења са остацима малтера, као и фрагмената керамичких посуда сиве боје са

³⁵ Просторни план општине Уб, 265.

³⁶ А. Старовић, Елаборат, 15.

³⁷ Просторни план општине Уб, 266. Аутор спомиње постојање villa rustica на локалитету Луг-Тулари на коме је 70-тих година изорана остава римског новца које датира локалитет у другу половину III века. Такође спомињу се у близини и локалитети Збеговине и Торине.

повијеним врхом и видљивим отиском витла. Највећа концентрација налаза је на самом крају падине у северозападном делу . Локалитет захвата површину око 1 хектара. Ради се о мањем насељу са римским стамбеним хоризонтом.

Власник имања је Илић Жика.

Петровића њива – Паљиви

Локалитет се налази у равни око 4 км низводно од речице Кладница, са њене леве стране у близини куће Петровића као и старе срушене воденице на рубу шуме. Обухвата површину од 1 хектар. Пронађени су фрагменти римске керамике, односно посуда црне, црвене и сиве боје рађених на витлу, као и делови ломљене опеке. Треба га довести у везу са локалитетом Илића њива, јер као и он представља мање насеље највероватније у оквиру неког већег сеоског имања које још увек није констатовано.

Власник имања је Петровић Света.

Брдаревића њива – Кожуар

Локалитет је ситуиран у пределу Великог забрана на око 2 км од асфалтног пут Уб-Дебрц-Шабац, на релативно благој падини која се спушта ка потоку Кожуарица. Захвата површину око 5 хектара. Површинском колекцијом скупљено је обиље фрагмената керамичких посуда добро печених и израђених на витлу, црвене, црне окер боје и лоше очуван римски бакарни новчић, те се не може утврдити из ког је периода. Поред тога нађено је доста остатака згуре (што указује на топионицу или ливницу)³⁸.

Осим тога, пронађени су и фрагменти керамичких посуда грубе фактуре, црне боје као и ножићи од кремена и делови компактног лепа.

Вероватно се ради о двослојном насељу са неолитским и римским стамбеним хоризонтом.

Власници имања су Брдаревић Илија, Лазар и Владан.

³⁸ Од власника имања смо сазнали да је на њиви пронашао бронзану фигурину висине 30 цм коју је отуђио. Поред тога, саопштио нам је да је за извесну своту новца изнајмио њиву на одређено време неким људима из Обреновца који су читаву њиву (чак и багерима) прекопали и у више наврата прелазили са детекторима за метал.

Турска њива – Вукона

Источно од регионалног пута Уб-Дебрц-Шабац на око 2 км од центра села Вукона, на падини брда Крушик, ситуиран је локалитет. Окренут је ка западу а до њега се долази калдрмом из села. При дну брда протиче безимени поток. Од покретних површинских налаза преовлађују уломци керамичких посуда рађених на витлу, црвене и беле боје добро печених. Има и фрагмената глазиране римске керамике за свакодневну употребу. Власник имања је Антонић Мирослав.

Дуринац – Вукона

Око 500 м источно од локалитета Турска њива, на падини брда Крушик ситуиран је овај локалитет. Површине је око 1 хектара. На њему су констатовани делови керамичких посуда рађених на витлу, црвене, црне и сиве боје. Према керамичком материјалу са сигурношћу се може одредити у римски период.

Власник имања је Поповић Јанко и Урошевић Драгосав из Бањана.

Аниште – Памбуковица

Локалитет се налази на једној падини са леве стране речног корита реке Уб. До њега се може доћи путем од Дома културе у Памбуковици ка цркви и налази се негде на 400 м од тог пута у њиви званој Аниште. Обухвата површину од 1 хектара. Површинском колекцијом скупљено је доста фрагмената керамике рађене на витлу, црвене, беле и сиве боје, уломци керамике од песковите глине, фрагмент врха посуде са мотивом савијене четвртасте шипке (црвенкасто-мрко сиве боје, рађен од песковите глине), делови подних опека, гвозденодопске керамике идентичне оној са локалитета Крчевине у Чучугама. Такође има и керамике из XVIII и XIX века. Верује се да су на овој њиви били турски ханови, као и да су Турци овде боравили пред бој у Чучугама 1806. године.

Ради се о вишеслојном насељу из старијег гвозденог доба, римског и турског периода.

Власници имања су Пошарац Милета и Предраг.

Милутиновића њива – Стубленица

Локалитет се налази 1 км од Уба покрај самог пута Уб-Стубленица на 500 м од воденице у Стубленици. Захвата површину од 0,5 хектара. Власник њиву користи као башту јер се налази у близини реке Уб. (сл.9) Рекогносцирањем овог терена прикупљени су делови римских керамичких посуда, црне, беле и сиве боје као и делови подних опека. На средини локалитета, где је и највећа концентрација налаза, уочљива је црна мрља што указује да је у питању највероватније неки објекат. Власник имања је Милутиновић Јован.

сл.9. «Милутиновића њива» - Стубленица

Леонтијевића њива – Стубленица

Локалитет се простира на две веће падине а на југозападном делу се наслања на локално гробље. Кроз локалитет протиче поток, а такође је богат и изворима пијаће воде. Локалитет је веома простран и захвата површину од преко 3 хектара. Од површинских налаза истичу се фрагменти керамичких посуда црне, беле и сиве боје рађених на витлу, ломљена опека као и згура. Један од власника имања нам је показао колекцију прикупљеног материјала са њиве у којој преовлађују крупнији комади биконичних посуда, сиве боје, рађених на витлу. Преко потока, испод самог гробља уочљиве су две велике црне мрље на којима се могу пронаћи велики комади згуре, керамике и ломљене опеке. Свакако да се ради о великом римском сеоском имању, једном од највећих на простору Тамнаве.

Власници имања су Леонтијевић Живко и Поповић Раде.

Провалије – Стубленица

Локалитет се налази на 3 км. од Уба, путем Уб – Стубленица. У једној удолини у непосредној близини реке Уб. Око километар узводно од њега налази се и воденица у Шарбанима у њиви власника Милутиновић Јована.

Приликом рекогносцирања пронађени су остаци фрагментованих керамичких посуда, биконичних са задебљаним врховима црвене, црне и беле боје. (сл.10)

сл.10. «Провалије»-Стубленица, поглед са истока

На средишњем делу њиве налази се црна мрља где је и највећа фреквенција налаза као и присуство ломљене опеке и ситног камена што указује на остатке неке грађевине највероватније из римског периода. Занимљиво је да су пронађена и два језгра што указује на могућност вишеслојног локалитета.

Локалитет се простире на око 30 ари.

Ада – Таково

Приликом рекогносцирања терена наша екипа није обишла овај локалитет. Податке о њему даје архитекта Д. Милутиновић из Завода за планирање у Шапцу који нису прецизни. Прецизније податке дају Д. и М. Гарашанин³⁹ и датују га у млађи неолит – винчанску културну групу. Власник имања је Радовановић Негослав.

Јаковљевића кућа – Таково

Са леве стране сеоског пута који води од села Такова ка Црвеној Јабуци, у повртњаку између четири објекта, на површини од око 0,7 хектара констатован је већи број налаза уломака римске свакодневне грнчарије

³⁹ Драга и Милутин Гарашанин, Археолошка налазишта на тлу Србије, Београд 1951.

као и праисторијске грубе и глазиране керамике и један број куглица од печене земље.

Ради се о вишеслојном насељу из старијег гвозденог доба и римског периода(објекат у склопу villa rustica).

Спорадичан је налаз пљоснатог кременог ножића потпуно правилне правоугаоне форме, који је пажљивим љуспастим окресивањем стањен и ретуширан читавом дужином. Његово датовање ја несигурно⁴⁰.

Власник имања је Јаковљевић Војислав.

Поповица – Лисопоље

Локалитет се налази до саме леве обале реке Колубаре одакле се пружа ка југозападу и покрива близу 10 хектара површине. Површинском колекцијом прикупљени су већи фрагменти римске свакодневне керамике црвене боје, подних опека (поједине имају украс у виду ребрасте спирале), кречни малтер и уломци тесаних камених блокова.

У делу локалитета које припада власнику Перићу , пронађен је одређен број крених ламела као и фрагменти печених биконичних здела црне боје које се могу сврстати у млађе гвоздено доба - латен.По казивању Перића при дубоком орању избациван је већи број плочастих подних опека као и делова подног мозаика.

Ово је двослојно насеље са хоризонтом латена и римским стамбеним хоризонтом-вероватно већим сеоским имањем.

Власници имања су Радивојевић Живорад и Перић Зоран .

Радине воде – Врховине

Локалитет се налази 3 км западно од центра села Врховине на брду Умка, где је ситуиран на две сучељене падине усмерен према истоку. У непосредној близини је извор Радине воде. Локалитет обухвата површину од 2,5 хектара и на њему су пронађени делови керамичких посуда од песковите глине црне боје и грубе фактуре, разна камена артефакта- стругачи, секире, ножићи, језгра, а уочени су и делови компактног лепа.Овај локалитет је познат од раније⁴¹ а рекогносцирао га

⁴⁰ А.Старовић, Елаборат, 13.

⁴¹ Др.М.Исаиловић, Колубарски крај у старом и средњем веку и под турцима, Археолошки споменици, Шабац 1982. помиње локалитет у Врховинама у контексту рударења, без јасних одредби, тако да нисмо сигурни да је то овај локалитет.

је Н.Милошевић из Народног музеја у Ваљеву који га је датовоао у млађи неолит-винчанску културну групу.

Власник имања је Марковић Живадин.

Бељановача – Слатина

Овај локалитет спомиње М.Васиљевић⁴² датујући га правилно у енеолитски период⁴³. Налази се 1 км северозападно од села Слатина, са десне стране асфалтног пута Ваљево – Коцељева, на десној страни потока Кокановац. Ради се о *земљаном утврђењу*, тзв. *обровцу*⁴⁴ правилног кружног облика чији је пречник у основи 20м, а висине око 2,5 м. Централни део је уздигнут, оивичен бедемом од тесаног камена ширине 10 м, а венац од централног дела дели удубљење ширине око 8 м⁴⁵.

Власник парцеле је Скупштина општине Уб.

Лончаник – Лончаник

На северозападном крају села Лончаник, на левој обаји безименог потока који се око 2 км југоисточно спаја са потоком Јелава, на благој југоисточној падини ситуиран је локалитет. Захвата површину око 0,4 хектара. Сакупљени налази – уломци црвене и сиво печене керамике, тракасте, сужавајуће и брадавичасте дршке, као и фрагменти угаоних подних плоча указују на постојање објекта (villa rustica), који потиче из римског доба.

Поједини налази трбуха биконичних тамносиво печених здела, као и врх гвозденог једносеклог мача, могу се датовати у старије гвоздено доба, па би по томе локалитет био вишеслојан.

Због нерешеног имовинско-правног стања власник није познат.

⁴²Просторни план општине Уб, 270.

⁴³ В.Трбуховић-М.Васиљевић, Најстарије земљорадничке културе у Подрињу,80.

⁴⁴Ibid, 157-161. Аутори поред овог наводе још три обровца на територији Тамнаве. А.Старовић је на основу ископаног керамичког материјала на једном од таквих “оброваца” Ликића-шума, дошао до закључка да се вероватно ради о бронзанодопском типу насеља.

⁴⁵ Ни са једног од 4 обровца, колико су их поменути аутори констатовали на подручју Тамнаве, нису дали никакав опис или преглед покретног археолошког материјала констатованог рекогносцирањем. Обишавши овај локалитет 1997.године, аутор овог рада констатовао је већи број фрагмената гвозденодопске керамике као и један веома интересантан налаз – део урне са остацима пепела, што може да наведе на помисао да се ради о већем праисторијском тумулу

Мађарске куће – Поповица

Локалитет је смештен до саме леве обале Колубаре одакле се пружа ка југозападу и покрива преко 10 хектара површине. На самој обали Колубаре су пронађени бројни уломци римске свакодневне црвенопечене керамике и подних опека од којих једна има сачуван украс у виду ребрасте спирале, затим кречни малтер као и уломци тесаних камених блокова. Фреквенција налаза је ту и најчешћа. Јужније од тог места преовладавају уломци римске керамике и спорадични налази фрагмената црвенопечених биконичних здела и кремених ламела које се могу датовати у латен. Број површинских налаза постепено се смањује према југозападу до дворишта Ж.Радивојевића, где је отприлике и граница локалитета.

На основу архитектонских остатака и карактера покретних налаза, вероватно се ради о пространом античком сеоском имању.

Занимљиви су налази керамике и силекса који се могу приписати локалном становништву млађе гвозденодопске традиције.

Каленић коп – Каленић

Локалитет се налази у селу Каленић, у близини гробља уз саму границу површинског копа угла. На њему су нађени делови црвенопечених биконичних посуда рађених на витлу (сл.11) као и већи број подних опека. Интервенцијом Друштва младих истраживача из Чучуга на локалитету се од 1996.године изводе заштитна ископавања која у сарадњи изводе Републички завод за заштиту споменика културе из Београда⁴⁶ и заводи за заштиту споменика културе из Ваљева и Крагујевца.

сл.11.Биконична посуда

⁴⁶ У разговору са археологом г.Чаславом Јордовићем сазнао сам да је на овом локалитету пронађена изузетно очувана енеолитска остава керамике, коју ће после завршетка ископавања публиковати.

Закључак

Територија Србије настањена је пре четрдесетак хиљада година, али људске заједнице које су на њој живеле остају безимене све до првог миленијума пре нове ере, до времена када се укључују у догађаје за које је био заинтересован антички свет. Пошто је лишена писаних докумената, историја тих људских заједница може се проучавати првенствено као културна историја. Прикупљена археолошка грађа и примена нових метода истраживања омогућују да се праисторијске културе на тлу Србије опишу и разграниче просторно и временски, али се безбројна и сложена збивања која су на њих судбоносно деловала могу само наслутити. Из тих разлога је реконструкција праисторије Србије у многим појединостима хипотетична и подложна непрестаним допунама и бројним исправкама.⁴⁷

Као важни магистрални правци комуникација Балканског полуострва јављају се на првом месту долине његове северне периферије – реке Сава и Дунав. Од ових главних магистралних праваца одвајале су се и са њима спајале комуникационе линије разних праваца али су и оне увек ишле токовима река. Једна од таквих условно их назовимо споредних линија комуникација, коришћена кроз све периоде од ране праисторије па до данас јесте долина Колубаре и њених притока⁴⁸.

На основу свега изнетог, може се закључити да је територија Тамнаве веома рано била насељавана те да је као комуникација представљала релативно значајан простор, још од млађе праисторије.

О времену старије праисторије, палеолиту евентуално мезолиту на подручју Тамнаве, тешко је рећи нешто прецизније због недостатка налаза. Разлог томе је исувише дебео слој лесоидног и лесног покривача који покрива могуће налазе из ових периода.

Не одступајући од уочених правила, насеља неолитског периода на овим просторима подизана су на обалама река што је било условљено начином живота (лов и риболов, сакупљање).

Што се тиче проблема ширења старчевачког културног комплекса из Подунавља у правцу запада и југозапада, на основу до сад прикупљених података, може се закључити да је долина Тамнаве свакако била

⁴⁷ **Група аутора - Срејовић Д.**, Културе старијег и средњег каменог доба, 3, Историја српског народа, Београд 1994.

⁴⁸ **Трбуховић В.**, Колубара у улози споредног пута кроз праисторију, антички период и средњи век, 20, Резултати истраживања – Колубара 3, Београд 1998.

значајна саобраћајница од Саве према југу и југозападу. Треба нагласити и да је већа концентрација налазишта тога доба на западном крају Тамнаве, према планини Влашићу. Осим раније познатих локалитета у Свилеуви – Крчевине I – и у Новацима, новооткривени су и локалитети у Чучугама – Симића страна и Равно поље као и Паланка у Совљаку. Насупрот томе, у долини Колубаре, осим ушћа у Саву (Звечка и Грабовац), узводно није констатован ни један старчевачки локалитет.

Од локалитета који се могу одредити у млађи неолит, као перспективни за даља истраживања су свакако локалитет Илића брдо у Чучугама, Поповића имање у Радљеву, Лука у Трлићу, Брдо у Совљаку као и Радине воде у Врховинама.

Након теренске проспекције, очигледно да је пут ширења винчанске културе у правцу западне и југозападне Србије ишао пространом долином Колубаре. Насеља су sukcesивно оснивана залазећи према западу у долину Тамнаве.

Осим неолитских констатовани су локалитети са енеолитским, халштатским и латенским хоризонтима. Карактеристично за њих је да у већини случајева се у њиховој непосредној близини налазе хоризонти римских “villa rustica” које су веома бројни на овим просторима. То су били поседи пензионисаних војних ветерана који су веома значајни за проучавање античке провинцијалне економије. Од откривених “villa” значајније су на левој обали реке Уб и то у Гуњевцу, Звиздару и Лончанику. Посебно треба истаћи микрорегију села Бањани, Кожуар, Тулари, Вукони, Бањани и Врело.

Значајан правац истраживања трбао би да буде и продор Словена у ову област, а као полазиште за то узети локалитете Кнежевац у Туларима и Стублина у Бањанима.

На крају треба рећи да археолошко рекогносцирање области Тамнаве, свакако треба наставити да би се употпунила археолошка карта ове области као и да би се омогућила квалитетна основа за нека будућа истраживања.

Résumé

Le territoire de la Serbie a été peuplé il y a environ 40 000 ans, mais les communautés qui y vivaient, restent sans nom jusqu'au premier millénaire avant J.-C., jusqu'au temps où elles participent aux événements auxquels le monde antique s'intéressait. Puisqu'elle est privée des documents écrits, l'histoire de ces communautés peut être étudiée premièrement comme une histoire culturelle. Les matériaux archéologiques qui sont rassemblés ainsi que l'application de nouvelles méthodes de recherches permettent de décrire les cultures préhistoriques sur le sol de Serbie et de les trier dans l'espace et le temps, mais d'innombrables événements complexes qui les avaient fatalement influencé peuvent seulement être entrevus. A cause de cela, la reconstruction de la préhistoire de Serbie est dans beaucoup de détails hypothétique et susceptible des compléments continuels et de nombreuses corrections.

A la première place, les vallées de la Save et du Danube, qui se trouvent dans la périphérie du nord de la Péninsule balkanique, se présentent comme les importantes lignes magistrales des communications. Les lignes communicatives de différentes directions se détachaient de ces principales lignes magistrales et se réunissaient avec elles, mais elles aussi, elles suivaient toujours les cours d'eau. L'une de ces lignes soi-disant secondaires de communication, utilisée à travers toutes les périodes de la haute préhistoire jusqu'à nos jours, est la vallée de la rivière de Kolubara et de ses affluents.

D'après tout ce qui a été dit, on peut conclure que le territoire de Tamnava était peuplé très tôt et qu'en tant qu'une communication il représentait un lieu relativement important depuis la préhistoire supérieure.

Il est difficile de parler plus précisément de l'âge de la préhistoire inférieure, du paléolithique, éventuellement du mésolithique, faute de découvertes. La raison étant la couche trop épaisse de terre qui couvre les fouilles éventuelles de ces périodes.

Ne délaissant pas les principes remarquables, les communautés néolithiques dans ces lieux ont été bâties aux rives des fleuves et des rivières, ce qui était conditionné par le mode de vie (la chasse, la pêche et la récolte).

Quant aux problèmes de l'élargissement du complexe culturel de Starcevo, de Podunavlje vers l'ouest et le sud-ouest, à partir des éléments rassemblés.

Jusqu'aujourd'hui, on peut conclure que la vallée de Tamnava était certainement une voie de communication importante de la Save vers le sud et le sud-ouest. Il faut souligner qu'une plus grande concentration des fouilles de cette période existe dans la partie occidentale de Tamnava, vers la montagne Vlašić. A

l'exception des localités connues auparavant à Svileuva – Krcevina I – et à Novaci, les nouvelles localités sont découvertes à Cucuge – Simica strana et Ravno polje ainsi que Palanka à Sovljak. Au contraire, dans la vallée de Kolubara, sauf le confluent de la Save (Zvecka et Grabovac), on n'a constaté aucune localité de Starcevo contre le fil de l'eau. Parmi les localités, qui peuvent entrer dans le néolithique supérieur comme prometteuses pour de prochaines recherches, sont, en tout cas, les localités Ilica brdo à Cucuge, Popovica imanje à Radljevo, Luka à Trlic, Brdo à Sovljak, ainsi que Radine vode à Vrhovine.

Après la prospection du terrain, il est évident que la voie de l'élargissement de la culture de Vinca vers la Serbie de l'ouest et du sud-ouest, allait par la grande vallée de

Kolubara. Les communautés se fondaient successivement en partant vers l'ouest, dans la vallée de Tamnava.

Les localités néolithiques excepté, on a constaté des localités avec des horizons énéolithiques, comme ceux de Hallstatt et de La Tène. Ce qui est caractéristique pour eux, c'est que, dans la plupart des cas, on trouve dans leur proximité immédiate des horizons des "villa rustica" romaines qui sont très nombreuses dans ces régions. C'étaient des domaines des vétérans en retraite qui sont très importants pour l'étude de l'économie antique provinciale. Parmi les "villa" découvertes les plus importantes se trouvent sur la rive gauche de la rivière Ub, à Gunjevac, Zvizdar et Loncanik. Il faut surtout faire remarquer la microrégion des villages Banjani, Kozuar, Tulari, Vukoni et Vrelo.

Une considérable direction de la recherche devrait être l'irruption des Slaves dans cette région, et comme point de départ, il faudrait prendre les localités Knezevac à Tulari et Stublina à Banjani.

A la fin, il faut dire que la reconnaissance archéologique de la région de Tamnava doit être certainement continuée pour compléter sa carte archéologique et pour donner aussi un fondement de qualité pour de futures recherches.

Списак локалитета на археолошкој карти подручја С.О.Уб

1. Лончаник
2. Поповића имања-Радљево
3. Драгичино језеро-Шарбане
4. Мађарске куће-Поповица
5. Поток-Врело
6. Велики бунар-Врело
7. Јаковљевића кућа-Таково
8. Симића страна-Чучуге
9. Илића брдо-Чучуге
10. Крчевине-Чучуге
11. Равно поље-Чучуге
12. Туларско брдо(Аниште)-
Калинопвац
13. Лука –Трлић
14. Тешића куће-Трлић
15. Бељановача црквине-Слатина
16. Кнежевац-Тулари
17. Митровића воће-Докмир
18. Димитријевића њива-Трлић
19. Торине-Кленовица-Тулари
20. Збеговина-Тулари
21. Петровића окљечак-Звиздар
22. Радовановића њива-Звиздар
23. Паланка-Совљак
24. Брдо-Совљак
25. Јелића њива-Гуњевац
26. Поточари-Уб
27. Река-Брезовица
28. Радовановића њива-Врело
29. Жути брег-Бањани
30. Милошевића њива-Бањани
31. Бунарача-Бањани
32. Дуринац-Вукона
33. Турска њива-Вукона
34. Петровића њива-Паљуви
35. Илића њива-Паљуви
36. Ада-Таково
37. Леонтијевића њива-Стубленица
38. Милутиновића њива-Стубленица
39. Аниште-Памбуковица
40. Брдаревића њива-Кожуар
41. Поповица-Лисо Поље
42. Радине воде-Врховине
43. Каленић коп-Каленић
44. Стублини - Бањани
45. Провалије – Стубленица